

ТЕМИ ОТ МЕДИИТЕ

02.04.2012 г.

Важни обществено-икономически и политически теми

Вестник Капитал daily

✓ Ден преди крайния срок само 15 хил. касови апарата не са вързани с НАП

http://www.capital.bg/biznes/kompanii/2012/04/01/1799554_den_predi_krainiia_srok_samo_15_hil_kasovi_aparata_ne/

Около 15 хил. касови апарата все още не са свързани с Националната агенция за приходите (НАП) часове преди изтичането на крайния срок. Само през уикенда близо 25 хил. устройства са били вързани към системата на приходната агенция. Общо 300 хил. касови апарата трябва да имат връзка с данъчните до понеделник. Очакваме всички да имат връзка със системата ни до изтичането на крайния срок, така няма да има глобени търговци, обясниха за "Капитал Daily" от НАП.

За бензиностанции и газстанции в страната важи същият срок да монтират нивомерни системи на резервоарите си.

Отличниците

В топ пет на секторите, които вече имат изградена онлайн връзка на касовите си апарати, влиза търговията с хранителни стоки, следвана от тази с дрехи. На трето място са лекарите, зъболекарите и диагностично-консултативните центрове (ДКЦ), а веднага след тях са заведенията за хранене и фризьорските и козметичните салони.

Данните на НАП показват, че през януари свързаните с агенцията касови апарати са отчели 12.5 млрд. лв. обороти, а за февруари, който е по-къс, оборотите се увеличават до 15.1 млрд. лв.

Два дни отсрочка

Законовият срок за връзването на касовите апарати беше 31 март 2012 г. Търговците обаче получиха два дни отсрочка, тъй като той се падна в почивен ден. Отсрочката се получава заради законовата разпоредба, според която, ако даден краен срок изтича в почивен ден, то той не се брои, а срокът приключва в края на първия присъствен, обясняват от приходната агенция.

Проверките на данъчните ще започнат във вторник, а глобата за неспазване на новото правило е 10 хил. лв. и затваряне на търговския обект.

От приходната агенция уточниха, че ще проверяват и т.нар. ведомствени бензиностанции, за да се установи дали продават гориво освен за вътрешна употреба и на външни клиенти.

На етапи

Задължението за свързване на търговците с НАП влиза в сила поетапно. Първи касовите си апарати трябваше да подменят бензиностанциите, след тях - зърнопроизводителите, а до края на 2011 г. онлайн връзка трябваше да въведат и аптеките. За всички, регистрирани по Закона за данък добавена стойност (ЗДДС), срокът е края на март тази година. До 31 март 2013 г. всички търговци, включително и тези, които не са регистрирани по ДДС, трябва да имат онлайн връзка. Пак по данни на приходната агенция това означава, че следващата пролет ще бъдат сменени още 200 хил. фискални апарата. Цената на нов касов апарат плюс разходите за обслужване и изпращане на данните до НАП е около 320 лв.

✓ Инфлацията изяжда голяма част от парите за втора пенсия

http://www.capital.bg/biznes/finansi/2012/04/01/1799581_inflaciata_izaijda_goliama_chast_ot_parite_za_vtora/

Последните 12 месеца са донесли леко увеличение на парите, които повечето българи са спестили за втора пенсия, показват изчисления на "Капитал Daily" по данни на Комисията за финансов надзор. Седем от общо девет универсални фонда, които са задължителни за родените след 1959 г., имат доходност над нулата от март миналата година до петък. Загуба обаче отчитат "Бъдеще" и "ДСК-Родина", а за други като "Доверие" и "Ай Ен Джи" промяната нагоре е минимална (виж графиката).

На загуба

На практика обаче почти няма пенсионен фонд, в който парите на осигурените да са реално нараснали – причината е, че за този период инфлацията е изяла част от тях и дори положителна доходност не е успяла да я надмине. По данни на Националния статистически институт (НСИ) поскъпването на живота на годишна база до края на февруари е 2%. Данни за март все още няма. Единственият универсален фонд, който надминава инфлацията, е този на "ЦКБ-Сила" с 2.88% доходност.

При професионалните, в които се осигуряват работещите при тежки условия, резултатите като цяло са по-добри с изключение на "Бъдеще", който има 10% загуба за 12-те месеца до края на март. Лошо се представя и "Пенсионноосигурителен институт" с над 5% отрицателна доходност. В различни посоки са резултатите на доброволните схеми, които имат най-малко ограничения при инвестиране. Там резултатите варират от доста над 3% загуба до малко над 3% печалба от инвестиции.

Впоследните седмици световните пазари на акции отбелязват рекорди по ръст и това според представители на пенсионните компании е подкрепило доходността им в началото на годината.

Риск и доход

"Определено някои пенсионни фондове направиха прилична доходност от началото на годината – това са тези, които

рисуваха и купиха акции. Ние обаче сме доста по-консервативни и повишението на борсите не ни се отрази така", коментира Иво Захариев, директор "Инвестиции" в "ДСК–Родина". Той отбеляза, че в нестабилната икономическа ситуация не е сигурно доколко тази добра доходност ще се задържи. Според Захариев Европа все още не е подходящо време за инвестиции на фондовите й борси.

В петък Евростат обяви, че инфлацията в еврозоната е 2.6% за март при заложен лимит 2% от Европейската централна банка. Причината за ръста ѝ е повишението на петрол, а това може сериозно да забави икономиките на Стария континент.

Инвестициите

Данните за структурата на инвестициите на големите пенсионни компании показват не много голяма промяна на стратегията им в сравнение с 2010 г. Към края на миналата година фондовете на "ДСК Родина" имат доста инвестиции зад граница, като много от тях са обвързани с щатските борси и са под формата на дялове от борсово търгувани фондове. Това са колективни инвестиционни схеми, които следват почти плътно движението на различни класове активи като акции от индекс, стоки, акции на компании от определени сектори.

При "Доверие" залагат на акции от "Софарма", "Монбат" и "Албена", показва справка в отчетите. Това бяха и компаниите, които предишната година също се радваха на интерес от пенсионните фондове. И трите фонда на "Доверие" имат доста чужди инвестиции, с най-голям дял сред акциите са тези на "Нестле" - близо 0.8% от активите за всеки фонд.

Срокът за публикуване на инвестиционните портфейли е 31 март, но до редакционното приключване на текста в петък само част от компаниите бяха обявили инвестициите си.

Вестник Класа

✓ 185 европроекта по ОПАК застрашени заради намалено заплащане

http://www.klassa.bg/news/Read/article/200025_185+%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B0+%D0%BF%D0%BE+%D0%9E%D0%9F%D0%90%D0%9A+%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8+%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8+%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BE+%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%89%D0%B0%D0%BD%D0%B5

Министерско постановление 330 от 5 декември 2011 г. сериозно заплашва работата на общини и администрация по 185 проекта на Оперативна програма „Административен капацитет“ (ОПАК). С това постановление се намаляват драстично парите на служителите, които полагат допълнителен труд в управителното тяло на проектите, и това обезсмисля мотивацията им да си свършат качествено работата, показва проверка на „Класа“.

„Давам си сметка, че съществува една категория случаи, особено в общинските администрации, които управляват големи инфраструктурни проекти и там залогът и отговорностите са много по-тежки. Поел съм ангажимент пред НСОРБ да променя ситуацията. Как ще се случи – на база на каква методика, не мога да кажа в момента“, призна пред „Класа“ министърът по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев. Той заедно с министъра на финансите Симеон Дянков са автори на въпросното постановление. С него на практика се обвързва заплащането по проекти не с длъжността, която се заема в изпълнението на проекта, а с почасовата ставка с основната заплата на хората в администрацията. Така координатор на инфраструктурен проект, който е младши експерт в дадена администрация, вместо да взема по 8 – 10 лв. на час, взема по 2 лв., за да управлява проект за десетки милиони лева. Ниската ставка идва от факта, че заплата за тази длъжност е средно 380 лв. Така координатор на инфраструктурен проект се подписва срещу 160 лв. на месец, защото максимумът, който му се разрешава да полага допълнителен труд, е 80 часа. Това е причината за отказ на служителите да поемат огромна отговорност срещу мизерно заплащане.

Проблемът е абсолютно назрял и в централната администрация, в която има звена, които вече четвърти месец не си получават възнагражденията за допълнителен труд, положен за проекти, заради неразбории в тълкуването на постановлението. На места то се прилага със задна дата към проекти, които вече са сключени при други условия, преди то да влезе в сила.

Борис Велчев предупреди Томислав Дончев за проблема

Главният прокурор Борис Велчев е изпратил преди дни писмо до министър Дончев, с което го предупреждава за напрежението в съдебната система, която изпълнява проекти по ОПАК. Пред „Класа“ Дончев уточни, че действително е получил писмо от главния прокурор, в което се повдига въпросът за заплащането на администрацията на съдебната власт, която е ангажирана с изпълнението на европроекти. „Писмото касае само администрацията на съдебната власт“, уточни Дончев, но все пак допълни, че това е същият въпрос, повдигнат и от общините. Министърът заяви, че не си представя главният прокурор да се ангажира с въпроса за възнаграждението на служителите в държавната администрация, „освен ако няма състав, консумиран от Наказателния кодекс“. „Факт е, че това постановление създава проблем най-вече в институциите-бенефициенти, предимно в местните власти. Имам опасения, че това би могло да доведе до изключително неатрактивно възнаграждение на някои категории служители, но не забравяйте, че говорим за допълнително възнаграждение, а не за заплати“, уточни и Томислав Дончев.

Проблем с ОПАК, какъвто има в общините и в съдебната система, има и в централната администрация, съобщи пред „Класа“ депутатът от Коалиция за България Димчо Михалевски. Той коментира, че последното голямо плащане по тази програма от страна на ЕК е през 2011 година. Михалевски допълни, че бюрокрацията по изпълнението на проектите толкова затормозява изпълнението им, че той лично се съмнява, че в края на този програмен период ще успеем да усвоим парите по еврофондовете.

Отговорът на управляващия орган

Не е изключено качеството на проектите да падне, заяви в официален отговор до „Класа“ ръководителят на

управляващия орган на ОПАК – Моника Димитрова. Тя допълни, че причината за това е „липсата на финансова мотивация за служителите, натоварени с допълнителна дейност по проекти по оперативните програми». Все пак трябва да се има предвид, че изпълнението на проектите не е самоцелно. Резултатите, които те постигат, ще окажат огромна роля за развитието на съответната институция или сектор и в края на краищата за развитието на страната като цяло, се казва в отговора до „Класа“.” От ОПАК допълват, че върви дискусия в общините в посока на това, «че разпоредби в ПМС 330 налагат ограничения по отношение размера на възнагражденията на държавните служители и тези на трудов договор, участващи в управлението на европейски проекти, което до известна степен би затруднило процеса по изпълнение на проектите».

Работна група нищи проблема

„Свикал съм работна група, която за седмица-две ще предложи решение за тълкуване на ПМС 330. Аз също съм загрижен за хората, които работят, да бъдат добре мотивирани“, заяви Томислав Дончев. И допълни, че това постановление се прилага с равна сила за всички. То гласи, че човек може да работи извън работното си време до 80 часа максимум. „Приемаме, че трудът за допълнителна работа на служител от дадена администрация струва, колкото е почасовата ставка за неговото заплащане. Смятам, че е дълбоко нередно, ако трудът според основното трудово възнаграждение на служител струва 5 лв., ние да му плащаме 15 лв. за допълнително възнаграждение“, каза Дончев. Той допълни, че е съгласувал постановлението, което урежда въпроса с гражданските договори с ЕК. Тази постановка обаче е сериозно критикувана от експертите, защото трудът, който се полага по един проект, е напълно различен от труда на чиновника, който се полага в администрацията. Не е все едно да попълваш формуляри например и да управляваш инфраструктурен проект за десетки милиона лева. На всичкото отгоре постановката да се отрежат парите на чиновниците не важи за служителите в евродирекциите, които работят по проекти и задължително си взимат по две заплати. За тях единствено остава в сила условието да не взимат допълнително пари по граждански договор, защото писането и управлението на проекти им влиза в длъжностната характеристика. Според експерти от финансовото министерство ПМС 330 е прието именно, за да се прекрати практиката, при която чиновници от евродирекциите си докарват по две заплати, които им се полагат по закон, и допълнително по още една от граждански договор за управление на проект. Така месечните възнаграждения са стигали до 3500-4000 лв. Покрай прекъсването на тази практика обаче се удря останалата администрация.

Борисов: Пчеличките са тези, които правят възможно усвояването на европарите

„Пчеличките са тези, които трябва да направят така, че да усвоим 4 - 4,5 млрд. лв., нали така?“, попита на заседанието на МС от 23 ноември м.г. Борисов, когато кабинетът обсъждаше този въпрос. Борисов заръча на министрите си да направят действително така, че да мотивират хората - „да работят действително като пчелички, трудолюбиво, за да могат да се усвоят парите“. Вместо да се изпълни препоръката на премиера, с ПМС 330 се създаде проблем в системата.

✓ Икономисти: Рецесията е възможен сценарий за България

http://www.klassa.bg/news/Read/article/200046_%D0%98%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%3A+%D0%A0%D0%B5%D1%86%D0%B5%D1%81%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0+%D0%B5+%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD+%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B9+%D0%B7%D0%B0+%D0%91%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F

Рецесията е възможен сценарий за развитие на българската икономика тази година, тъй като единственият двигател на растеж – износът, е поставен под въпрос. Това стана ясно от конференция на тема „Растеж или рецесия за Европа и за българската икономика през 2012 г.“ в края на миналата седмица. Според Петър Чобанов от Института за нов икономически напредък евентуалната опасност от рецесия поставя рискове пред изпълнението на бюджета. Въпросът е дали са предвидени буфери в него, най-вече по линия на данъчните постъпления, които при 3% спад трябва да бъдат събрани допълнително 1,6 млн. лв. „През четвъртото тримесечие на 2011 г. имаме номинален спад от 2,8% на БВП спрямо същото тримесечие на предходната година – т.е. тотално свиване на оборотите в икономиката, на производство, на търсене, на предлагане и това е най-сериозният сигнал, че настъпва неблагоприятна ситуация в българската икономика“, посочи още макроикономистът. Сигналите за рецесия бяха потвърдени и от спад на потреблението, влошаването на бизнес климата и срив на инвестициите в края на миналата година, допълни той. Според прогнозата на Чобанов по отношение на потреблението е предвиден спад от 2% през 2012 г., за износа – 6%, за вноса – 5 на сто, за инвестициите – 3,5% понижение. На практика това ще доведе до 2,66 млрд. лв. дефицит в бюджета, или 3,5% от БВП. Това е прогноза, която по-скоро е предупреждение, че има рискове, които трябва да бъдат управлявани адекватно, посочи макроикономистът.

Анализът на финансиста Кольо Парамов се оказва още по-тревожен: "Невъзможността да осигурим приходи по бюджета за първото, второто и третото тримесечие ще ни изправи пред много сериозна критична точка през октомври и ноември - тогава ще имаме голяма отчетена рецесия, над 5%." „Много ме тревожи фактът, че паритетният курс на лева към еврото се завишава твърде откровено“, посочи експертът. По думите му валутният борд е изиграл своята важна роля за стабилизация на страната, но вече виси като дамоклев меч върху цялото стопанство и възпроизвежда твърде големи негативи. Според Парамов страната ще бъде изправена през есента пред нуждата от външно финансиране, и то при лихва от 7,8-8,25%.

„Ние допуснахме грешка в началото на кризата. Тогава бе разумно да ползваме заем от МВФ, защото фондът въведе нови принципни кредитни облекчения – т. нар. гъвкави кредитни линии. Тези заеми за първи път в историята на МВФ не се отпуснаха за страни в криза, а за страни, които искат да избегнат навлизането в кризата. Единствената държава, която използва подобен заем, бе Полша – тя бе и единствената, която така и не отбеляза икономически спад“, пък даде пример проф. Ганчо Ганчев. Според мен и сега обстановката е такава, че е по-добре да привлечем ресурс по линията на официални източници – в частност през ЕС, който отпуска заеми за платежния баланс, които са краткосрочни или

средносрочни, препоръча още икономистът. Според негови изчисления доходът, който чуждестранните вложители на капитал изнасят под формата на дивиденди и лихви от страната, достига средно месечно до 200 млн. евро.

„Да се поставя въпросът за паричния съвет точно сега? Нищо конструктивно няма в това“, категоричен бе проф. Стоян Александров. „Каква ни е алтернативата, ако се откажем утре от паричния съвет – пълна катастрофа във всички направления. Не смятам, че решението е в тази посока“, посочи той.

Вестник Капитал

✓ **Защо се задъхва локомотивът на износа**

http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2012/03/30/1798745_zashto_se_zaduhva_lokomotivut_na_iznosa/

Ако през последните две години българската икономика си имаше двигател, това определено беше износът. Структурата му обаче не е на ракета-носител. По-скоро може да се опише като дирижабъл.

Причината е, че преобладаващата част от експорта ни е като на икономика от началото на миналия век – повече суровини и материали и много малко високотехнологични изделия със собствена марка. А именно вторите носят по-голяма добавена стойност и дърпат една икономика напред.

Погледнато краткосрочно, лош износ няма, защото от него влизат пари в икономиката, и то по време на криза. Нашият обаче е толкова съсредоточен в пазарите в Европа (около две трети от изнесените стоки са за ЕС), че всяко забавяне там се отразява и на поръчките към нашите компании тук.

Затова и очакванията са, че след като надхвърли предкризисните си нива, възходящият тренд на експорта ще прекъсне. И то още през тази година. А това означава и че приносът му в ръста на българската икономика постепенно ще започне да намалява. Образно казано, двигателят ще работи на доста по-бавни обороти, а друг засега няма.

Мощността на този може да се увеличи. Просто е нужна пренастройка - последните десет години тя се случва, но много по-бавно, отколкото ни се иска. Ускорител могат да бъдат инвестиции, но те навремето не бяха канализирани в подходящи приоритетни производствени сектори, а сега съвсем ги няма. Ако тази промяна не се случи обаче, България ще продължи да играе ролята на "снабдителя на Европа", както се изразява икономистът от Института за пазарна икономика (ИПИ) Десислава Николова.

Малки икономики като българската са обречени да бъдат износители и това съвсем не е лошо. Експортният сектор си има и своите добри примери. Въпросът е, че тези компании все още са твърде малко и формират едва 16-17% от общия експорт на страната.

Десет процента надолу

През миналата година България имаше едни от най-високите темпове на растеж на износа в сравнение с останалите нови членки на ЕС. В последния тримесечен анализ на БНБ се посочва, че българският пазарен дял расте устойчиво както в обема на световния износ, така и в общия внос на страните - членки на ЕС.

В следствие експортът продължи да е единственият фактор на растеж за икономиката и през 2011 г. Тази тенденция обаче беше прекъсната през януари тази година. За пръв път от над две години националната статистика отбеляза 10.2% годишен спад на износа на годишна база. Очакванията са и за слаб февруари.

"В спада има вероятно и еднократен ефект, доколкото миналия януари растежът беше над 70% на годишна основа. Но и без това се вижда сериозно забавяне на темповете на растеж на износа в последно време", коментира в блога си икономистът от "Отворено общество" Георги Ангелов.

Бизнесът посочва и още една причина за лошите резултати от началото на годината – тежката зима, която на практика блокира част от дейността на компаниите. Не е ясно обаче дали низходящата тенденция няма да продължи и след като термометрите отчетоха положителни стойности.

"Всички ранни индикатори са, че Европа навлиза в нова рецесия. Въпросът е колко дълбок ще е спадът там. Ако не е голям, нашият износ би могъл да запази ръста си, но в едноцифрени стойности", казва Десислава Николова от ИПИ. Извън ЕС един от най-важните пазари за България е Турция. Голяма част от износа на южната ни съседка обаче също е насочен към Стария континент. Така че, когато поръчките там намалют, това неминуемо ще се усети и някои от българските компании, работещи за Турция. Друга алтернатива за българските износители са по-далечните и източни пазари. Но и за някои от тях, като например Китай, данните показват, че е започнало забавяне на икономиките им. Петър Чобанов от Института за нов икономически напредък допълва, че нестабилността на Гърция и донякъде на Румъния също оказват влияние върху българската икономика. "Преди кризата в региона се оформи единен пазар, скочиха потреблението и износът, но заради проблемите на съседните икономики в момента няма стабилност", обяснява той.

Всичко това означава, че ролята на износа като двигател на растежа на икономиката тази година ще отслабне. При липсата на други фактори като инвестиции и вътрешно потребление обаче изглежда, че България е обречена на нисък икономически растеж и през тази година. Дори и Министерството на финансите ревизира прогнозата си от 2.9% на 1.4% ръст на БВП. Експертите посочват, че това забавяне ще дойде главно по линия на ниския принос на нетния износ.

Конкурентни, но с ниски заплати

Високите ръстове (в някои месеци над 70%), които отбелязва българският износ през последните две години, се разчитат от икономистите като знак за повишена конкурентоспособност. Експертите от БНБ например посочват, че един от основните фактори за ръста на експорта е изпреварващият темп на прираст на производителността на труда в България спрямо средния за ЕС. За десетте години до 2010 г. средногодишната разлика възлиза на 2.4 процентни пункта. През същия период страната ни отбелязва и най-силното нарастване на стойността на единица изнесена продукция сред новите страни членки. Това заедно със силната динамика на износа е свидетелство за подобряващото се качество на продукцията, посочват още от БНБ.

Разбира се, до голяма степен повишението на производителността на труда е чисто механично – заради кризата и намалелите поръчки част от компаниите съкратиха персонал и понижиха заплатите. В момента, в който бизнесът им започна да се съвзема обаче, те предпочетоха да не избързват с наемането на нови служители. В резултат разходите за труд се свиха, а това направи бизнеса по-конкурентен на останалите в ЕС. "Но дългосрочно не би трябвало да търсим конкурентоспособност в ниските заплати, а в производството и износа на стоки с висока добавена стойност", твърди Петър Чобанов.

В други случаи България има предимство, защото произвеждаме стоки, които не се предлагат от всеки. Такава например е слънчогледът. "България е най-конкурентна на пазара на слънчоглед, защото много малко държави в Европа го отглеждат. За съжаление през 2012 г. не очакваме ръст в производството му, защото имахме лоша стопанска година. Като цяло за сектора очакваме 30% по-малко приходи, тоест производство, което вероятно ще се отрази и на износа", твърди Ангел Вукодинов, който е председател на Национална асоциация на зърнопроизводителите.

Има и стоки, например металите, при които статистиката отчита ръст на изнесената продукция заради растящата им цена на международните пазари. "Преди две години изнасяхме почти същото количество на два пъти по-ниска цена - около 4 хил. долара за тон. Днес цената е около 8 хил. долара за тон", казва Никола Треан, изпълнителен директор на медодобивния комбинат в Пирдоп "Аурубис България". Компанията е най-големият износител в страната (виж [интервюто с него](#)).

Снабдителят на Европа?

Ако се направи дисекция на стоките, които изнася България (виж [тук](#)), се вижда, че в по-голямата си част те са нискотехнологични. "От гледна точка на структура на износа България остава развиваща се икономика", казва Десислава Николова от ИПИ. Може би присъдата изглежда твърде строга, но е вярна. През последните години около 45% от експорта ни са суровини и материали. "Инвестиционните стоки са с малък дял – около 16-17% през последните години, и няма подобрение", продължава икономистът от ИПИ.

И ако трябва да сме малко по-изчерпателни – над една пета от износа е на метали, като много малка част от тях са готови изделия. Другата най-голяма група са храните и чак на трето място са машините (виж графиката). Като тук също една много малка част от изделията са завършена продукция, в повечето случаи става въпрос за производство на части за големите европейски концерни. Колкото по-завършен е един продукт обаче, толкова по-голяма добавена стойност носи той на икономиката. Това я прави по-конкурентна и я предпазва от цикличните шокове. Крайният резултат от всичко това е повече благоденствие за всички.

Подобно израстване в еволюционната стълбица на експорта обаче изисква време и капитали. "Причината износът да не може дългосрочно да се пренастрои е липсата на инвестиции в такива производства", твърди Петър Чобанов. Според него обаче лош износ няма. "От друга страна, не е ясно дали стоките с висока добавена стойност не са в по-неблагоприятна позиция по време на криза. Причината е, че хората отлагат тяхната покупка. Така че ако рецесията в ЕС продължи цяла година, това може да се окаже благоприятен фактор за българския износ", продължава Чобанов.

Няколко пролетни птички

Разбира се, картината не е само сиво-черно. Има и много хубави примери. Например фабрики, които правят части за световноизвестни производители на автомобили. Или пък нишови уникални продукти. Такива компании успяват да растат и да инвестират дори и по време на криза.

"Изминалата 2011 г. беше нормална за нас. Основните ни пазари като Италия, Русия, Украйна, Бразилия, Полша са устойчиви. През тази година разширяваме мощностите си, защото се стремим да навлезем в нови държави като Турция и Израел. Очакваме растежът през 2012 г. да е около 12-15%.", казва Танчо Михайлов, генерален мениджър на "Гуала Клоужърс България". Компанията е част от италианската група Guala Closures, която произвежда капачки и дозатори за хранително-вкусовата, фармацевтичната и козметичната промишленост. Нейни клиенти са гиганти като Pernod Ricard и Diageo. През 2011 г. компанията откри новия си завод в Казанлък, който е джойнт венчър с казанлъшката "Даник". Американската Enersys пък преди време купи българския производител на тягови и стационарни батерии "Енергия" – Търговище. Днес изпълнителният директор на компанията Ойген Петерханс обяснява, че фирмата изнася 96% от своята продукция и очаква през 2012 г. около 20% ръст на износа. Миналата година също е била добра за компанията, която работи основно за пазарите от Европа, Средния изток и Африка. Има и още подобни примери.

"Хубав пример е и инвестицията на китайската Great Wall Motors до Ловеч. Тя осигурява на инвеститора трамплин към пазарите в Европа. Ако тя се окаже успешна, може да послужи като реклама за други инвеститори от бързоразвиващите се източни пазари", коментира Десислава Николова. Но допълва, че в момента водещото в износа ни остават суровините и металите.

"И ако преди кризата техният дял беше около 30% от общия износ, сега е нараснал. Ако страната ни не успее да привлече още подобни на китайската инвестиция обаче, ще сме обречени да сме снабдителят на Западна Европа", завършва икономистът.

България вече пропиха първия си шанс - безпрецедентният период, когато благодарение на нестихващия оптимизъм глобалната икономика растеше и потоците от инвестиции бяха готови да се насочат в почти всичко, обещаващо печалба. Тогава страната не успя да привлече големи стратегически инвеститори в производствени мощности, а капиталите влязоха основно в недвижими имоти, строителство и финанси. Може би вторият шанс на България ще дойде на изхода от кризата, ако успее да запази финансовата си стабилност и атрактивната данъчна политика. За да се получи магията обаче, ще трябва цялостно да се промени средата, като администрацията стане по-ефективна и по-малко корумпирана. Трети шанс едва ли ще има.

✓ Има ли износ на Марс

http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2012/03/30/1798769_ima_li_iznos_na_mars/

В последните години експортът към Марс май върви много добре. Не, не сме отпечатали по вина на печатницата откъс от научнофантастичен разказ. Просто почти всеки държавен лидер в последните години съобщи поне по веднъж триумфално, че износът е ключът към излизане към кризата. И тъй като очевидно никой не иска да внася, изглежда, всички тези безценни стоки ще пътуват към други светове.

България не прави изключение сред самоопределящите се като малки експортни икономики. Макар външната търговия на страната хронично да е на дефицит, през 2011 г. той се свива рекордно до едва 8.5% от БВП, след като в годините на кредитно-инвестиционния бум се беше отворил до 27%. А задминаването на предкризисните нива и двуцифрения ръст дадоха основание на някои икономисти да съзрат в износа мощен двигател на икономиката. Но докато не се докаже нееднозначно съществуването на малките червени и консумиращи всичко човечета, трябва да е ясно, че всеобщото глобално експортно щастие не може да се случи, какво остава да продължи дълго. И колкото да е трудно да се предвидят международните стокови пазари, един неблагоприятен сценарий лесно може да засили все още доминиращия от суровини износ, а с него и икономиката на България надолу.

Медта

Един от най-големите рискове пред българския износ е цената на медта. Досега тя благоприятно растеше и това стимулира местните медодобивни и преработвателни компании да натоварят мощностите на максимум и дори за пръв път от години се изнася не само рафинирана, а сериозни количества нерафинирана мед и дори руда и концентрат. Така благодарение на комбинацията от ценови и количествен ефект износът на метала скача с 50% до 4.5 млрд. лв., което само по себе си е 11.5% от целия експорт и допринася за около четвърт от целия му ръст спрямо 2010 г. Стабилен ръст има и при други индустриални метали като желязото и алуминия, а износът на сребро нараства с над 180% (предимно заради цената) до 785 млн. лв.

Тази година обаче това трудно ще се повтори. Първите три месеца на годината цената на медта е по-ниска от същия период на 2011 г. А за следващите също не липсват поводи за притеснения. Очертаващата се рецесия в Европа, плюс вероятното меко приземяване на растежа на най-големия потребител на мед - Китай, може да намали търсенето на индустриални метали. Ако доскоро цената на медта се считаше за добър индикатор за здравето на глобалната икономика, то сега не е точно така. Счита се например, че голяма част от търсенето сега не е за реално ползване, а за трупане на запаси от Китай (без да включваме в уравнението и чисто спекулативното търсене), което може и да спре доста рязко. И макар Азия да не е най-големият пазар за българската мед, борсовата цена по света е една и съща.

Храните

Другото голямо и постоянно разрастващо се перо са храните, и най-вече житните и маслодайните култури. Индексите на Организацията на ООН за прехрана и земеделие (FAO) показват спад на цените спрямо рекордните нива от началото на 2011 г. А това означава, че дори износът да се запази на високи нива и да има добра реколта тази година, ръстът няма да е от същите двуцифрени порядъци.

Тук двата лагера – на залагащите на вечното поскъпване на храните и на считащите всичко това за балон, имат противоположни очаквания за близко и далечно бъдеще. Така или иначе обаче, ниската степен на преработка и износът основно на семена, а не на готови хранителни продукти, обрича българските производители на капризите на пазара. Друга голяма въпросителна е доколко тук може да се има пълно доверие на статистиката - зърненият сектор е сред емблематичните за фиктивен износ с цел източване на ДДС.

Горивата

Най-голямата опасност за българската икономика обаче би дошла, ако натискът надолу върху цените на основните експортни стоки се комбинира с натиск нагоре на цените на горивата. Над 1/5 от вноса е на нефт и газ и макар част от него после да излиза преработен в бензин, дизел или масла, страната си остава особено зависима от вноса на горива. При покачване на цената им това веднъж влошава търговското салдо, като оскъпява вноса, и втори път го влошава, като намалява износа - прави го по-скъп и съответно по-неконкурентен. Сега петролът далеч не е евтин в исторически план при цени около 120 долара за барел тип Брент, като доближава рекордите от близо 150 долара през 2008 г. При забавяне на глобалната икономика, естествено, може да се очаква и свиване на търсенето и цената на петрола. В противната посока обаче действат политическите търкания на Запада с Иран и все още ненапълно възстановените доставки от Либия.

Нагоре по веригата

Износът сега движи икономиката. Представете си обаче годината, в която икономически рентабилните медни запаси се изчерпят, рафинерията на "Лукойл" в Бургас излезе в планов ремонт, реколтата е лоша заради суша или наводнения, а цената на горивата скочи до небесата заради някой пореден близоизточен конфликт. Дори и да няма катаклизми, българският износ е обречен да е силно процикличен, ако не се изкачи нагоре по-веригата на добавената стойност. А и с надеждите доходите в страната да догонват европейските, предимството на евтината работна ръка постепенно ще се стопява.

Засега в условията на криза той отчасти успява да нарасне, като търси нови пазари. Този процес на географска диверсификация е положителен и намалява риска от проблеми в горещи точки. Но не заменя истински трудната работа по изграждане на по-високотехнологичен бизнес, базиран на крайни продукти със собствени марки, а не на тонажи и борсови котировки. България вече пропила времето, когато чуждите инвестиции идваха лесно, и успя да насочи много малка част от тях в технологични производства. Вътрешният ресурс е недостатъчен за по-съществен ръст, а в близките години ще е много по-трудно да се мобилизират външни капитали. Предизвикателството за бизнеса сега ще е да стъпи на износа на ресурси и части и да рискува да се превърне от доставчик в конкурент на големите имена. Историята е показала, че не е невъзможно - само за двайсет години, от 60-те до 80-те, Южна Корея се превръща от малка

селскостопанска и рибарска икономика в технологична сила и сега е номер 15 в света с над 1 трлн. долара БВП. Рецептата е трудово-интензивно производство за износ плюс приветстване на всяка чужда инвестиция. Другият вариант е да чакаме инвеститори от Катар. Или от Марс.